

ГАДЯЦЬКА УГОДА

В КОНТЕКСТІ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН

1658

**ЗБІРКА
НАУКОВИХ
ПРАЦЬ**

Володимир Борисенко
(Київ)

ЗДОБУТКИ І ПРОРАХУНКИ ГАДЯЦЬКОЇ УГОДИ 1658 Р.

Після здобуття незалежності від Польщі, у 50-х роках XVII ст. Україна потрапила в залежність від Московитської держави, що увесь час посилювалася. Наступник гетьмана Б. Хмельницького І. Виговський зі своїм оточенням зробив спробу визволити Україну від державного тиску східного сусіда, що вилилося у справжню війну з ним 1658 – 1659 рр. Одночасно це був початок братовбивчої «Руїни», що почалася з розгрому військ М. Пушкаря під Полтавою 10 червня 1658 р., в ході якої й була укладена Гадяцька угода між Україною та Польщею.

Залишки розгромлених сил М. Пушкаря відійшли на Слобожанщину під захист російських військ. Всупереч відповідним пунктам Березневих статей 1654 р. князь Г. Ромодановський 26 червня 1658 р. з Слобожанщини вступив на Лівобережжя з військами і зайняв Веприк та інші міста. За ним йшов Я. Барабаш з загоном запорожців, який розоряв українські міста, називався гетьманом України. Російські урядовці ввели свої військові залоги в Миргород, Гадяч, інші лівобережні міста. Так, Московський уряд фактично почав війну проти суверенної Української держави. Законний гетьман, Іван Виговський, наказав місцевим полковникам стояти міцно і битись з «московитами як з неприятеlem».

Прибулому до Чигирини у 20 числа липня посланцю Ромодановського Виговський заявив, що, коли князь не виведе військ за Путивль і не видасть Барабаша з 15 «товаришами», то він буде «битись з ним». Україна готувалась до війни. Те ж саме робив у Білорусії й І. Нечай. Однак, московська сторона ігнорувала мирні ініціативи українського уряду. 11 серпня 1658 р. І. Виговський з козацькими полками і 20 тис. татар на чолі з калгою Кази-Гіреєм почав наступ з Чигирини на московитські війська на Лівобережній Україні. Ромодановський спішно відходить до Путивля. Звідти він направляє у Київ (єдине українське місто, де законно перебував московитський гарнізон) для ведення антигетьманської діяльності Я. Барабаша під охороною стрільців. Але всі вони були захоплені козаками під Гоголем і відправлені до Переяслава. За ворожу діяльність проти законно обраного гетьмана Я. Барабаша було страчено.

Щоб ліквідувати головне вогнище державної нестабільності в особі київського гарнізону московитських військ, І. Виговський направив проти нього вірні уряду війська під командуванням свого брата Данила. Протягом 16 – 26 серпня Данило Виговський при активній

підтримці козаків Київського полку Павла Яненка-Хмельницького безуспішно штурмував Верхнє місто. Для багатьох козаків дії гетьмана були незрозумілими і не знайшли широкої підтримки. Київ залишився в руках воеводи, що дало російському урядові підставу направити йому на допомогу додаткові військові контингенти.

Загальнокозацька рада 30 серпня поблизу Комишні постановила почати воєнні дії проти Московської держави. Козацькі полки розгорнули наступ у напрямі Путивля і Сум. Нечай розбив загін воеводи Дашкова у Білорусії, а його полковник Мурашка оточив Менськ. І. Нечай спільно з місцевою шляхтою вибив московитські гарнізони з Нового Бихова, Кричева, Мстиславля, Ярославля. Три південні білоруські повіти перейшли під владу козацьких полковників. Нечай у жовтні називав себе вже королівським підданим. Воєнні дії велись на фронті понад 1 тис. км від Білорусії до південних сотень Полтавського полку.

Ворожа політика московського уряду підштовхнула Україну до державного зближення з Річчю Посполитою. У результаті тривалих дипломатичних переговорів 6 (16) вересня 1658 р. у Гадячі між українським урядом і представницькою комісією Речі Посполитої була підписана міждержавна угода, яку мав ратифікувати польський сейм. Вона передбачала: 1) створення з Чернігівського, Київського і Брацлавського воєводств Руського князівства. Руське князівство мало увійти до складу Речі Посполитої на правах широкої автономії, що межували з федерацією. 2) гетьман мав обиратися козаками й ставав воеводою з правом першого сенатора. 3) передбачалося створення власного суду, монетного двору, введення посад канцлера, маршала, підскарбія, а також 60-тисячного козацького реєстру. Перебування польських частин на підвладній воєводі території заборонялось, а при нагальній їх потребі вони підпорядковувалися йому. Визнавалася ліквідація уніатської церкви. За козаками зберігались їх давні права і привілеї, 100 козакам з кожного полку надавалася можливість отримати шляхетство. Київський колегіум зрівнювався у правах з Краківським університетом, дозволялось вільне відкриття початкових шкіл. Надзвичайно важливими були пункти, що визначали становище України в системі українсько-польсько-кримсько-московитських відносин. Один пункт угоди визнавав залежність України від Польщі таким чином, «щоб це не порушувало братства, укладеного з Кримським ханом, і, якщо це буде можливим без порушення єдності Речі Посполитої – то і з царем Московським. Інший пункт передбачав неучасть Війська Запорозького у війні Речі Посполитої проти Росії. Така постановка питання закріплювала за Україною фактично незалежницький статус, чого Річ

Посполита, звичайно, не могла допустити. Гадяцька угода передбачала також захист прав посполитих формулою «подданных не отягощать, как первое».

У цілому, первісний варіант Гадяцької угоди був набагато вигідніший для України ніж Березневі статті 1654 р. чіткішим визначенням державного статусу України, соборності всіх українських земель, самою ідеєю відновлення Князівства Руського як правонаступника колишньої Київської Русі. Велика заслуга у розробці угоди належала одному з найосвіченіших людей України Юрію Немиричу.

У відповідь на підписання Гадяцької угоди російський уряд оголосив І. Виговського зрадником і закликав український народ не виконувати його розпоряджень. Козацька старшина у свою чергу звернулася до європейської громадськості із спеціальним маніфестом, де виклала основні причини зміни зовнішньополітичного курсу України. Росія звинувачувалась у невиконанні взятих на себе раніше зобов'язань, зближенні з Польщею за рахунок українських земель, розв'язанні війни з союзником України Швецією, введенні в Київ гарнізону, підтримці «бунтів» проти гетьмана, намаганні знищити Військо Запорозьке тощо.

У другій половині вересня 1658 р. козаки гетьмана І. Виговського штурмують слобідські міста Кам'яне, Олешню, доходять до Харкова. Але на дальший наступ гетьман не зважився і наказав відступати. Невдоволені татари почали брати ясир в Україні, що викликало різке незадоволення козаків. Одночасно московський уряд готується до широкомасштабних воєнних дій проти України. Збираються війська, одночасно направляються царські грамоти в Полтавський, Чигиринський та інші полки з закликом до населення відступитись від Виговського.

Одночасно активізують наступальні дії російські війська з території Слобожанщини. У жовтні вони окупувають Куземинську, Котельвянську і Грунську сотні Полтавського полку (цими подіями В. Смолій і В. Степанков пов'язують початок громадянської війни в Україні (1658 – 1663). – Авт.). Полковником Полтавського полку обирають сина покійного М. Пушкаря Кирика. Він розбиває гетьманський загін під Говтвою і бере місто під свій контроль. У другій половині жовтня боярин Г. Ромодановський з сильним військом успішно просувається в глиб Лівобережжя. Здобуває Миргород, Куземин, Лубни та інші міста. Зняті з під Глухова і Новгорода-Сіверського гетьманські війська нічого не вдіяли проти противника під Пирятином і відійшли до Варви. Тут відбуваються запеклі бої. Не змігши розбити очолюване Г. Гуляницьким урядове військо, Г. Ромодановський у листопаді наказав підлеглим йому козакам обрати наказним гетьманом України Івана

Безпалого (з чим Т. Яковлева пов'язує початок Руїни в Україні. – Авт.). Так московський уряд започаткував двоветманство в Гетьманщині, що призвело до страшних для неї наслідків.

Царизм нарощує свою військову присутність на Лівобережжі. Переходить у наступ проти гетьманських військ у Білорусії. Російські війська завдають поразки загонам І. Нечая під Чаусами. Посилюються промосковські настрої серед місцевого населення. У відповідь на ці події гетьман звертається за допомогою до польського короля, просить турецького султана взяти Україну під свій протекторат.

З лютого 1659 р. гетьманські війська переходять у наступ проти окупантів. Вони визволяють Миргород, Сорочинці, Хорол і доходять до Недригайлів, Сум та інших слобідських міст. Одночасно штурмують Зіньків, Лохвицю, Полтаву, Гадяч, де стояли сильні московитські застави. Встановити контроль над всім Лівобережжям у лютому – березні Виговському не вдалось. У Білорусії зазнав поразки І. Нечай, внаслідок чого воєнна ініціатива в цьому регіоні перейшла до московитів. І. Нечай контролює Старий Бихів та незначну територію навколо нього.

Прикривати Гетьманщину з боку Слобожанщини гетьман залишив лівобережні полки, а сам повернувся до Чигирини. Ними командував ніжинський полковник Г. Гуляницький. Козаки розташувались на Конотопщині. Кінець березня і перша половина квітня пройшли у дрібних сутичках. Полковник Г. Гуляницький з Конотопа направляв застави для спустошення сіл Путивльського, Сєвського та Рильського повітів. Царські гарнізони в лівобережних містах роблять те ж саме з сільськими околицями.

Навесні 1659 р. становище гетьмана І. Виговського різко ускладнилося. Козацькі посланці до Варшави привезли йому затверджені польським сеймом значно урізані умови Гадяцької угоди 16 вересня 1659 р. Прочитавши їх, гетьман сказав посланцю з болем: «смерть ти мені привіз». Але відмовитися від них український уряд не міг, оскільки гостро потребував якщо не допомоги, то принаймні нейтралітету у війні з Московією. Вузька старшинська рада прийняла нові умови Гадяцької угоди, але утрималась від їх обнародування. І було чого боятися.

У затвердженому сеймом варіанті вже не йшлося про створення з трьох воєводств «Князівства Руського». Це при тому, що козацькі посланці на сеймі домагалися включення до нього ще й Волинського, Руського та Подільського воєводств. Тобто, вбачалось відновлення території колишньої Київської Русі. Не було пунктів про карбування власної монети, існування сейму «Князівства Руського» та інших елементів окремої української державності. Передбачалося обрання чотирьох кандидатів на гетьманство, з яких одного мав затверджувати король.

Козацький реєстр обмежувався 30 тисячами і 10 тисячами найманців. Гетьману заборонялося приймати іноземні посольства. Селяни повертались у підданство до панів. Унія не скасовувалася, обмежувалося тільки будівництво уніатських храмів. Таким чином, за своїм змістом затверджена сеймом Гадяцька угода суттєво поступалася вигідністю для України не тільки Березневим статтям 1654 р., але й Зборівському договору 1649 р. Відмовитися від неї означало для України втрату союзника в той момент, коли Московія активізувала антиукраїнські дії.

18 квітня царські війська підходять під Конотоп, який обороняли приблизно 5 тис. козаків на чолі з Г. Гуляницьким. Чисельність ворожого війська оцінювалася по-різному – 200, 150, 100, 80, 60 тис. чоловік. Але найвірогідніше, що воно нараховувало 70 тис. стрільців і солдатів. Почалися ворожі штурми міста.

Незважаючи на незадоволення умовами договору, гетьман І. Виговський на чолі козацьких полків і з татарами на початку травня 1659 р. вирушив на виручку гарнізону Конотопа. По дорозі вони громлять московитські загопи. У 20-х числах червня військо Виговського підійшло до с. Соснівки, що за 12 верст на південний захід від Конотопа. У ньому нараховувалось 30–45 тис. татар і приблизно 20 тис. козаків та 5 тис. найнятих поляків, волохів, сербів. 28 – 29 червня (8 – 9 липня) українсько-татарські війська завдали нищівної поразки московитській армії. Втрати росіян становили 15–20 тис. чоловік убитими і страченими татарами. Гетьман почав витісняти московитські гарнізони з українських міст. Росія втратила армію. Конотопська катастрофа викликала справжній шок у Москві. Тим більше, що недавно вона тріумфувала з приводу перемог російської та української зброї над Великим князівством Литовським. Москвичі ще добре пам'ятали колони полонених литовців на чолі з великим князем і захоплені у ворога гармати на вулицях столиці. Три дні Москва німувала, а на четвертий Олексій Михайлович наказав готувати місто до оборони. Однак, Виговський не став розвивати наступ у глиб Росії.

Становище гетьмана різко ускладнилося. Союз з Кримським ханством настроїв проти нього чи не увесь народ. Переорієнтація на Річ Посполиту з обмеженням прав України не знайшла підтримки серед людей. В очах козаків, селян, міщан, православного духовенства і більшості козацької старшини польська шляхта продовжувала залишатись основним ворогом. І всілякі спроби вирвати їх з полону традиційних уявлень наштовхувались на нерозуміння і спротив. Обнародування влітку 1659 р. затвердженої сеймом в урізаному вигляді Гадяцької угоди викликало незадоволення навіть серед прибічників Виговського.

У своєму прагненні вирішити проблему козацька старшина розділилася. Генеральна старшина і правобережні полковники прагнули зробити це через мирне заміщення І. Виговського іншою особою. Інша частина старшини вдалася до силових методів. Лівобережні полковники Тимофій Цицюра, Василь Золотаренко, Яким Сомко в серпні заявили про перехід на бік Росії і почали воєнні дії проти вірних Виговському частин. Багато прихильників Виговського, у тому числі й Немирича, було вбито, чимало їх потрапило в полон. Воєнна акція кошового Запорозької Січі Івана Сірка проти союзника Виговського Кримського ханства змусила Мехмет-Гірея з ордою залишити Гетьманщину.

Скрізь лунали голоси про усунення Виговського від влади. Скинення І. Виговського з гетьманства ініціювали й організували колишні однодумці гетьмана, серед них Т. Носач, І. Богун, М. Зеленський, Г. Гуляницький, Г. Лісницький, П. Дорошенко, О. Гоголь та інші. На початку жовтня 1659 р. під Германівкою розлючені правобережні козаки не стали слухати ніяких виправдань і пояснень. Зарубали послів на польській сейм Сулиму і Верещаку, котрі не відстояли повної редакції Гадяцької угоди, й приступили до гетьмана. Виговський мусив покласти булаву до ніг козаків і рятуватися втечею. Правобережні полки обрали гетьманом Юрія Хмельницького. Тепер настала черга полків лівобережних.

Отримавши видатну перемогу над московитськими військами у Конотопській битві, державницьке угруповання козацької старшини вирішило закріпити її законодавчо. Для цього воно розробило «Жердівські статті», умови державного статусу Гетьманщини у спілці з Московською державою, і передало їх на розгляд воєводи Трубецького. Вони в цілому декларували основні положення «Березневих статей» та містили пункти про інші права Гетьманщини. Зокрема, писалося, щоб воєвод ніде, крім Києва, не було. Заборонялося подавати цареві листи від всього Війська Запорозького без відома старшини і підпису гетьмана. Ставилася умова підпорядкування владі одного гетьмана полковників обох берегів Дніпра. Полковникам мала належати вся повнота влади на території полку, їм же підпорядкувалися і м. Старий Бихів у Білорусії. Підтверджувалися особливі права і привілеї шляхти, а також непорушність соціального становища інших станів населення та їх підлеглисть тільки гетьману. Заявлялося про право Гетьманщини на міжнародні відносини з усіма державами, а також безпосередню участь її представників при вирішенні Москвою українських справ на міжнародному рівні. Підтверджувалися права і вільності усіх станів населення, які їм були надані «князями руськими і польськими королями». Заявлялося про підлеглисть київського митрополита

константинопольському патріарху на вільне обрання його духовенством і старшиною. Передбачалося існування шкіл для дітей «всякого язика», відкриття нових монастирів. Ставилася вимога амністії всіх учасників виступів проти Московії.

Автори «Жердівських статей» втратили відчуття реальності, правильного співвідношення своїх і ворожих сил, монолітності представників суверенності Української держави. Московські воеводи рішуче відкинули нові положення «Жердівських статей». Разом з тим, вони не перешкождали проведенню загальноукраїнської козацької ради по обранню одного для всієї України гетьмана.

На раді під Переяславом 27 жовтня 1659 р. ним було обрано Юрія Хмельницького (1659 – 1663), який склав присягу на вірність цареві. Взамін «Жердівських статей» воеводи нав'язали козакам «Переяславські статті», увівши до них нові положення, які суттєво обмежували права Гетьманщини у внутрішній та зовнішній політиці. Нові пункти зобов'язували гетьмана: 1) посилати козацькі частини в розпорядження царських воевод; 2) забороняли їм самостійні військові дії; 3) крім Києва, російські гарнізони вводилися в Переяслав, Чернігів, Ніжин, Брацлав, Умань; 4) козакам заборонялося обирати гетьмана без дозволу царя, а гетьману, в свою чергу, призначати на посади генеральних старшин; 5) гетьман мав вивести війська з Білорусії. Передбачалося застосування смертної кари до осіб, що боролися проти Росії, а також обмін втікачами. Прийняті в оточенні російських військ «Переяславські статті» розчарували навіть ту старшину, котра дотримувалася проросійської орієнтації. «Переяславські статті» позбавляли патріотичну старшину відстоювати самобутність України через посилення на законодавчі акти. В цьому була їх найбільша загроза для України.

Обрання Юрія Хмельницького гетьманом означало поразку претендентів на гетьманську булаву Т. Цицюри та І. Безпалого й знаменувало початок нового етапу боротьби козацької старшини за права Української держави. Веліся перемовини з Московією і Варшавою про зміну умов Переяславських статей і Гадяцької угоди, які нічого не дають Україні. Зате, сформувалися нові старшинські угруповання різної політичної орієнтації, що суттєво послабило силу Української держави. Угруповання на чолі з Богуном, Ханенком, Гоголем не визнає ні Переяславських статей, ні Гадяцьких і відстоює державну незалежність України. До них примикає й І. Виговський. Оточення Ю. Хмельницького мусить лавірувати між різними політичними силами, декларативно заявляючи про свою вірність царю.

У листопаді – грудні 1659 р. відбуваються бої між польськими і

російськими військами на Поділлі, в яких козаки не беруть участі. У листопаді після семимісячної облоги московити взяли Старий Бихів, оплот Української держави в Білорусії. У полон потрапили І. Нечай, його дружина, Самійло Виговський з дружиною, було наказано «дрянь і молявку повісити по дорогах». Вірні Ю. Хмельницькому війська беруть Чигирин, де закрилися останні прибічники І. Виговського та його дружина.

Московський уряд відчуває себе переможцем. Нагороджує земельними пожалуваннями ніжинського полковника В. Золотаренка, чернігівського С. Силича та інших старшин, одночасно відсовує Т. Цищору та І. Безпалого, які скомпрометували себе перед партією Ю. Хмельницького, надсилає воєвод в українські міста. Зміцнює свою владу в Україні.

Угрупування Ю. Хмельницького не полишає надії домогтися ліквідації Переяславських статей. Наприкінці грудня гетьман направляє в Москву делегацію на чолі з Андрієм Одинцем, яка мала просити в царя наступне: щоб воєводи були тільки в Києві та Переяславі; затвердити за гетьманом право судити і страчувати старшину і козаків обох берегів Дніпра; не приймати ніяких посланців, листів і чолобитних без гетьманського підпису і печатки; вільні стосунки з урядами зарубіжних країн. Всі ці прохання московський уряд відхилив. Задовольнив прохання тільки про українське представництво на переговорах Росії з іншими державами, що стосувалися України.

Відхилення царем «Жердівських статей» і «Статей Одинця» переконало навіть промосковськи налаштованих старшин у неможливості повернути Україні її права за «Березневими статтями» 1654 р. мирними засобами. До цього додалася й особиста образа Ю. Хмельницького на царя, коли він 5 січня 1660 р. побачив труп тиранськи замордованого його швагра (зятя. – Авт.) Данила Виговського, полонення його сестри Олени. Вона посилилась після отримання звістки про полон другого зятя Івана Нечая і сестри гетьмана Степаниди в Білорусії. Всі прохання Ю. Хмельницького про покарання винних і повернення Івана Нечая були марними.

В Україні розгоралася братовбивча Руїна, прелюдією до якої стала спроба уряду гетьмана І. Виговського змінити становище Української козацької держави. У своїх планах на переорієнтацію України від протекторату з Москвою до співпраці з Варшавою уряд гетьмана І. Виговського не врахував цілий ряд як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, які й призвели до краху всі його зусилля вирвати молоду Українську державу з залізних обіймів північно-східного сусіда.

Серед них – насамперед віра у монолітність національної еліти в

поверненні України до державного співжиття з Польщею. Як виявилось пізніше, значна частина козацької старшини, духовенства і рядового козацтва, особливо на Лівобережжі, не бажали повертатися під владу іновірної Польщі, для багатьох з яких вона залишалася смертельним ворогом. Однозначно антипольську позицію зайняла Запорозька Січ з своїм безмежним впливом на найширші маси українського населення. Можна сказати, що спроба гетьмана І. Виговського переорієнтувати Україну на співіснування з Польщею в новому державному утворенні виявилася передчасною в умовах, коли абсолютна більшість українців були психологічно неготові визнати свого смертельного ворога співмешканцем в єдиній державі. Це те, що увесь час враховував Б.Хмельницький і, заграючи в окремі роки з Польщею, не допускав спільного державного існування з нею.

У дипломатичній підготовці державної спілки з Польщею український уряд припустився смертельного прорахунку, не забезпечивши гарантій польської сторони виконання підписаних у Гадячі 1658 р. умов договору. Тим більше, що сам І. Виговський та й вся козацька старшина добре пам'ятали, що в попередні часи Польща не ратифіковувала підписані нею з козаками договори. Це була недопустима необачність українського уряду, зумовлена як його недосвідченістю в міждержавних відносинах, так і легковажністю, що кинули Україну в горнило братовбивчої борні, яка стала початком її поступового сповзання до своєї загибелі.

Без врахування українським урядом залишилося і ставлення польської громадської думки до вирішення українсько-польської проблеми. Тільки незначна частина польської управлінської еліти і магнатерії була готова до визнання України складовою частиною республіки з трьох держав – Польщі, Литви, України, – але не вони вирішували справу. Вирішальною силою залишалася та частина польської управлінсько-економічної верхівки польського суспільства, яка дотримувалася консервативних поглядів на Україну як свою підлеглу територію й не збиралася їх міняти навіть під впливом наявних кардинальних змін у її становищі, насамперед у незалежному державному існуванні від Польщі. Своєю фактичною відмовою у 1659 р. від визнання головних попередніх положень Гадяцької угоди консервативна частина польської еліти не просто відмовила Україні в приєднанні до світу Європи, але й втратила перспективного союзника у так необхідному зміцненні позицій Польщі на євразійському континенті. Пізніше захоплення Правобережної України принесло Польщі більше шкоди ніж користі, оскільки приєднаний регіон не скорився з своїм підлеглим становищем і став постійним дестабілізуючим фактором

внутрішнього миру в Польській державі, що безумовно супроводжувалося й наростанням агресивних намірів до неї сусідніх держав, що врешті-решт закінчилося для неї трагічно.

Невміння з одного боку і небажання з другого вирішити доленосні проблеми України й Польщі на базі Гадяцьких домовленостей 1658 р. стали першопричиною трагедії обох держав. Роз'єднані Україна і Польща майже рівночасно втратили власні державності, що приречило їх обох на тривалий державно-духовний занепад і загрозу можливого національно-державного зникнення в майбутньому. Однак, українсько-польська Гадяцька епопея засвідчила наявність в українському суспільстві природної потреби в орієнтації на традиційну для нього європейськість у визначенні своєї історичної долі. Шлях до цього лежав у спілці з Польщею, що незабаром продемонстрували гетьмани І. Мазепа, П. Орлик та інші українські державники. В свою чергу, з часом громадська думка у Польщі все більше схилялася до необхідності об'єднання своїх зусиль з Україною у протистоянні з Російською імперією.

Джерела та література:

1. Борисенко В.Й. Курс української історії. – К., 1998.
2. Борисенко В., Бульвінський А., Візер С. Еволюція українсько-російських відносин у другій половині XVII ст. – К., 2006.
3. Бульвінський А. Українсько-російські взаємини 1657 – 1659 рр. в умовах цивілізаційного розмежування на сході Європи. – К., 2008.
4. Величко С. Літопис. – К., 1991. – Т. 1.
5. Горобець В. Від союзу до інкорпорації: українсько-російські відносини другої половини XVII – першої чверті XVIII ст. - К., 1995.
6. Путро О. Гетьман І. Виговський і Гадяцька угода 1658 – 1659 рр.: Українська козацька держава. – К.: Черкаси. – 1993. – Вип. 3.
7. Чуднівська кампанія 1660 року у дзеркалі польської історіографії. Збірка наукових публікацій про московсько-польську війну середини XVII ст. / Упорядник, переклад з польської, вступна стаття, додатки: кандидат історичних наук, доцент Іван Ярмошик. – Ж.: В-во Євенок О.О., – 112 с.
8. Яковлева Т.Г. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII ст. – К., 1998.

Анотації

Володимир Борисенко. Здобутки і прорахунки Гадяцької угоди 1658 р.

У статті аналізується зовнішньо- та внутрішньополітична ситуація Козацької державі в часи гетьманування Івана Виговського. Визначені політичні та військові чинники, котрі призвели до укладення

Гадяцької угоди у 1658 р., визначено її місце та значення в процесі українського самовизначення.

Adnotacje

Włodzimierz Borysenko. **Osiągnięcia i rozrachunki Unii Hadziackiej z 1658 r.**

Artykuł analizuje zewnętrzną i wewnętrzną sytuację polityczną państwa Kozackiego w okresie, gdy hetmanem był Iwan Wyhowski. Zdefiniowano czynniki polityczne i wojskowe, które doprowadziły do zawarcia Unii Hadziackiej w 1658 r., wyznaczyły jej miejsce w procesie ukraińskiego samookreślenia.